

СТВОРЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО СОРТИМЕНТУ МАНГОЛЬДУ (БУРЯКУ ЛИСТКОВОГО)

Позняк О.В., м.н.с.

Дослідна станція «Маяк»

Інституту овочівництва і баштанництва НААН

Анотація. Розглянуто проблему розширення асортименту овочевої продукції за рахунок створення конкурентоздатних сортів малопоширених видів рослин, зокрема мангольду (буряку листкового). Висвітлено метод створення нового сорту мангольду Кобзар, наведено його господарську характеристику та морфолого-ідентифікаційні ознаки. Урожайність зеленої маси сорту Кобзар 50 т/га; сорт стійкий до стеблуння у перший рік вирощування; коренеплоди вирізняються високою лежкістю в період зберігання маточників і забезпечують придатність до використання пучкової продукції разом з коренеплодом. Новий сорт рекомендований для впровадження в агроформуваннях усіх форм власності і господарювання та у приватному секторі в зонах Лісостепу і Полісся України у відкритому і закритому (вигонка зеленої маси із коренеплодів у несезонний період) ґрунті.

Вступ. Сучасне розуміння раціонального та правильного харчування передбачає споживання не тільки достатньої кількості овочевої продукції, а й розширення її асортименту. Це дозволяє урізноманітнити харчування, подовжити період споживання вітамінної продукції, в деякій мірі подолати сезонний характер її надходження. Для цього необхідно удосконалювати структуру вирощування і споживання овочів за рахунок уведення в культуру нових цінних видів овочевих рослин, створення сортів малопоширених видів рослин для різних зон вирощування з метою розширення ареалу їх розповсюдження і впровадження у виробництво.

До цінних овочевих культур належить мангольд (буряк листковий) (*Beta vulgaris* L. var. *cicla* L. (Ulrich), який на сьогодні мало поширений в Україні. Проте даний вид заслуговує на більшу увагу з боку вітчизняних овочівників, адже його вирощування і використання значно збагатить асортимент вітамінної продукції.

За формою листків і черешків сорти мангольду розподіляють на два різновиди: листковий, або зрізний, та черешковий. Зрізний має невеликі листки та черешки і використовується подібно до шпинату: листки придатні до збирання вже через місяць після з'явлення сходів; протягом вегетаційного періоду проводиться декілька зрізувань продукції. Черешкові форми, які ще називають «ребристими», «римською капустою», вирізняються великими листками і потовщеними широкими черешками різноманітного забарвлення – зеленого, жовтого, рожевого, фіолетового (пурпурного).

Листки і черешки мангольду багаті білком, цукрами, мінеральними солями, вітамінами, зокрема каротином. Листки споживають свіжими і відвареними, а черешки лише відвареними; коренеплоди зазвичай здерев'янілі, грубі за структурою, тому у їжу не використовуються. Листки і черешки тушкують, смажать, як цвітну капусту. З них готують салати, супи, борщ, закуски, другі страви, додають до бутербродів. Про запас продукцію солять і маринують. Сорти з дуже гофрованими листками більш декоративні, але вважаються менш технологічними, оскільки їх важче відмити від можливого забруднення ґрунтом.

Споживання мангольду корисне при діабеті і нирково-кам'яній хворобі. Систематичне вживання у їжу позитивно впливає на діяльність лімфатичної системи, сприяє росту дітей, кровотворенню, підвищує стійкість організму перед простудними захворюваннями, поліпшує засвоєння їжі. Листковий буряк рекомендується для профілактики променевої хвороби.

Коренеплоди мангольду добре піддаються вигонці і на світлі, і без доступу останнього (отримуть «спаржеву» продукцію – відбілені черешки та недорозвинуті відбілені листки).

Сортимент даного виду буряку в Україні не достатній. Так, у Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, донедавна був внесений лише один сорт мангольду – Зимній (оригінатор – Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України), який зареєстрований ще в 1991 році [1]. У 2014 р. зареєстровано другий сорт – іноземної селекції - Чарлі (заявник – Рійк Цваан Заадтеелт ен ЗааханделБ.В., Нідерланди) [2]. Отже, робота по створенню сорту мангольду в сучасних умовах є актуальною, оскільки забезпечує збагачення сортових ресурсів даного виду саме вітчизняними розробками.

Матеріали і методи досліджень. Селекційна робота проводилась на дослідному полі Дослідної станції «Маяк» ІОБ НААН в селі Бакланово Ніжинського району Чернігівської області відповідно до загальноприйнятих методичних рекомендацій з урахуванням біологічних особливостей виду [3, 5]. Оцінку морфологічних ознак проводили за Методикою експертизи на відмітність, однорідність та стабільність (ВОС-тест) [4].

При створенні нового сорту мангольду (буряку листового) використано метод індивідуально-родинного добору (протягом 7 поколінь) із гібридної популяції, одержаної від вільного перезапилення (полікросу) сорту мангольду Рубі Ред із трьома сортами буряку столового (Дій, Бордо 237 та Зміна) за такими показниками: висока стабільна за роками урожайність зеленої маси; листовка пластинка з антоціаном; округлий порівняно великий коренеплід, який вирізняється високою лежкістю в період зберігання маточників і забезпечує придатність до використання пучкової продукції разом з коренеплодом; здатність листків до відростання після зрізування; стійкість до біотичних та абіотичних факторів навколишнього середовища; стійкість до утворення квітконосних пагонів у перший рік вегетації; висока насіннева продуктивність.

Результати досліджень. З метою розширення асортименту овочевої продукції на Дослідній станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН у результаті пошукових досліджень створено сорт мангольду (буряку листового) Кобзар. У 2013 р. до системи державного сортовипробування (Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України) подана заявка для проведення науково-технічної експертизи з метою реєстрації сорту та прав на нього.

Урожайність листків нового сорту 50 т/га, маса листків і черешків з однієї рослини 750 г. Період від масових сходів до першого збирання продукції 50 діб. Результати біохімічного аналізу листків: вміст сухої речовини 11,31%, загального цукру 1,01%, аскорбінової кислоти 6,94 мг/100 г, нітратів 622 мг/кг (при гранично допустимій концентрації 2000 мг/кг).

Морфолого-ідентифікаційні ознаки та біометричні показники сорту Кобзар. Загальний вид рослини в період повного вегетативного розвитку поданий на рисунку. Сіянець з наявним антоціановим забарвленням помірної інтенсивності. Висота рослини в період повного вегетаційного розвитку 60-62 см. Положення листків напівпряме. Кількість листків 18-22 шт. Довжина листової пластинки 32-36 см, ширина 20-22 см; довжина черешка 25-30 см, ширина черешка 2,2-2,5 см. За інтенсивністю зеленого забарвлення листової пластинки темна, з помірним антоціановим забарвленням; інтенсивність антоціанового забарвлення листової пластинки в період від часу, коли рослина досягла максимальної висоти, до повного завершення вегетації стає більш сильною (насиченою). Вигин краю листової пластинки помірний, глянуватість – сильна, пухирчатість – помірна. Вигин верхнього боку черешка у поперечному перерізі помірний. Забарвлення черешка рожеве. Діаметр маточного коренеплоду 9-11 см. Сорт стійкий до стеблуння у перший рік вирощування.



Рис. – Сорт мангольду (буряку листового) Кобзар

Сорт мангольду (буряку листового) Кобзар рекомендований для впровадження в агроформуваннях усіх форм власності і господарювання та у приватному секторі в зонах Лісостепу і Полісся України у відкритому і закритому (вигонка зеленої маси із коренеплодів у несезонний період) ґрунті.

Висновки. 1) Сортимент мангольду (буряку листового) в Україні не достатній, до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, станом на 05.01.2015 р. внесено лише 2 сорти даного виду: 1 вітчизняної і 1 іноземної селекції. 2) На Дослідній станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН створено і передано до системи державного сортовипробування для проведення науково-технічної експертизи з метою реєстрації сорту і прав на нього конкурентоздатний сорт мангольду (буряку листового) Кобзар; урожайність листків нового сорту становить 50 т/га.

Перелік літературних джерел:

1. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні у 2013 році (станом на 14.08.2013 р.).- К.: Держветфітослужба, 2013.- С. 339 / [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://vet.gov.ua/sites/default/files/ReestrEU-2013-12-17_full.pdf.

2. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні у 2015 році (станом на 05.01.2015 р.).- К.: Держветфітослужба, 2015.- С. 223 / [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://vet.gov.ua/sites/default/files/ReestrEU-2015-01-05_full.pdf.

3. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві // [За ред. Г.Л. Бондаренка і К.І. Яковенка].- Харків: Основа, 2001.- 369 с.

4. Методики проведення експертизи сортів мангольду (буряку листового) (*Beta vulgaris*L. var. *cicla*L. (Ulrich) на відмінність, однорідність і стабільність.- 14 с. / [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://sops.gov.ua/uploads/files/documents/Methodiki/137.pdf>.

5. Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур // [За ред. Т.К. Горової і К.І. Яковенка].- Харків, 2001.- 644 с.